

Yurd gürzəsi

olub getmek istedti.

Ancaq yox, gürzələr yad yurdda yaşaya bilməzərlər, yaşamazlar! Yuva qurub nəsil artırmazlar. Siz ki, bunu bilməlisiniz!..

Ovu, qovu da, ölümü, qan-qadası da burda - sinesi dağlı yurdada şirində. Şirindi, qardaş!..

Qurbanətə xan olna, vətəndə dilen gəz, sürün gəz. It ol, qurd ol, daşa, torpağa çevril; nə olursan ol, amma yene yurd yeri, yurd yeri - öz qiblən, öz məbədin!..

Qəribəydi, bir belə hikkə, kin-küduretlə, di gəl ki, heç kimə, heç bir bəni-insana toxunmaq, çalmaq, zəhərləmək istəmirdi.

Zəhərin töküb qurtaran ilan elə bil ki, həyatını başa vurur, demək, daha yaşamır!..

Aman Allah, bu nə taledir; deməli, yaşamağın xetrinə, qurtuluş namənə zəhərləməlsən?! Onda belə çıxır ki, yaşamaq üçün ölməlsən!..

Hər canının və hər cansızın - bütün yaranmışların özənməxsus gözəlliyi, qüvvəti və əzəməti var.

Gürzə yaxşı başa düşürdü ki, onun gücü və əzəməti - içindəki zəhər tulugundadır. Zəhərsiz ilanı kimdir saya alan, hesablaşan?! Belece, ilanın zəhəri qorxu getirir, qorxurlarsa, demək, hökmün də var, sayılırsan, qorxu olan yerdə isə qarşı terəf düşmənə çevrilib ölüm getirir. İmkən, məqam düşəndə üstünü kəsdirir, məhv edirler.

Qorxu mübarizə hissələri yaradır. Görünür, yaşamaq eşqi belə tələb edir!..

Tək səni yox, - ilan içini çekdi, - səninə birge ölümü, qorxunu də öldürür insanlar!..

Sirlı-sehri kainat heç kimə və heç nəyi qayğısı və ələmsiz, döyüssüz və mübarizəsiz xəlq eleməyib. Hərənin öz ömrə yolu, dərd-səri və alın yazısı var.

Cöllərin havasını udub nəfəsini dərdi: "Ax, nə yaxşıdır; bu da işiqli həyat!.."

Gürzə canına qüvvət yiğdi, yurdun doğma hərinində mehrlənib xoşhal oldu. Dağların təpəsində ocaq qalamış günəş gürzənin gözələrini qamaşdırır, üzüntülü havada sinan şəfəqlər el uzadıb onun xallal boyuncu gəzişirdi.

Yuvanın ağızında dartinib, dolasıb yiğdi, yasti başını eyib dinşədi; rahatlanıb nəfəsini dərdi.

Paiyzın nakam vədəsi, havaların belə tez sinması düzə-düzəngahə qəribə bir ağırlıq, məyusluq gətirmişi.

Axşamın soyuğu, sazağı çekilib getmişdi, payız sehəri dumanlı-çənli gözələrinin acısını alırdı.

Isti yeller şəhli-qirovlu dərələrin bozanaq selini, dumanını və çənini ürkət qoyun sürüsü kimi dağların dibinə qışnamışdı, bir azdan, gün qalxar-qalxmaz boz qurd kimi bu sürünen axırına çıxacaqdı, eridib isiti ilgiləmlərə döndərib aparacaqdı.

Gürzə bir az gözledi, gün işığı onun nəm çəkmiş xallarını isidib qırışığını açır, beynini, hafızesini təzədən bərpa edirdi.

Həəə, indi aşağılara sürüne bilərdi...

Uzun, haça dilini çıxarıb hissiyatını, duyğularını isə saldı, ilin-günnün belə vədəndəcə quruyub qarışmış havadan ağlı bir şey kəsmədi. Tamsına-tamsına qırvırdı, acı tikəye dönmüş hava seli yumurlanıb boğazına tincixir, sonra beli boyunca gezişir, sixılıb-sixılıb gödək qurugundaca əriyirdi.

Bu nədir, ya Rəbb!?

Hələ bu yerləri belə qərib, miskin, darixdirci, üzüntülü və belə hənərəsiz gərməmişdi... Hava qurumış və turşumuş alça cecəyi kimidi...
Əlini bir-birinin ciyinə qoyaraq yasa batmış dəre-tepe, ilanın özü kimi qırvılıb qabıqdan çıxan yol-riz can üzən intizarın, içindəcə capala-

"Bizim admız çıxbı, - ilan fısıldadı, - bu insan məxlüku ki, var - özleri, özlerice zəhər tulugudur. Uçurmasa, vurmasa, qan tökməsə rahatlıq tapmir. Bunların yaranışından xislieti belədir. Yoxsa bu dünyani belə-belə savaşlara qərq etməzdilər..."

O faciədən sonra qırq gün, qırq gecə hikkəsindən və nifratindən yuvalan çıxmadi ve həttə günlerin bir günü bu yurdan baş götürüb, redd

Hekayə

yıldı.

Torpağın üzündə dəmirov kimi qaysaq bağlamış biçənəklər, axçası saralan qaratikan kolları mal-davar üzüne həsret-həsret baxırdılar.

Hi-iii-hhh. Yox, belə ola bilməz, ola bilməz belə!..

Hanı bu yerin insanları, səsi-küyü aləmi bürüyən oğulları hanı? Bu düzəldək at minib, meydan sulan ərenlər niyə belə qeyb olublar!?

Ehey, ey sal biləkli, haça ürekli igidler, haradasınız, səsiniz niyə gəlmir?..

İlan qırıldır: "İgidin ürəyi haça olar, - deyiblər, - mənim dilim kimi. Ətrafi bu haça dilimle duysam da, duygularımı işə salıb, təmasda olsam da, heç nə, heç nə... Dilin haçlığı rəzalətdir, ürəyin haçlığı işə qorxmazlıq, döyüşkənlük rəzmədir. İgidə ürək lazımdır, ürək - haça ürək; birini qoyub biriyə vursun..."

Gürzə başını qaldırıb ürekəldi: "Yanında igid olsun, kol dibi evin olsun!.."

Tələsmə, tələsik fikir yürütme, elata doğru sürün.

Qırvılıb, fırınla özündə güc topladı. Elatin sözüdür; qüvvə her şeyi, qüvvənise ağıl sindirər.

Həmisiş hay-küyle dolu olan məktəb xəzan vurmuş bostan kimidi, səssizlik içindəcə boğulurdu. "Bir yerde ki məni sürünenlər kimi öyrədirdilər və hələ də öyrədəckələr, bağlı qalsa yaxşıdır. Ay size mən nə deyim, iş təpipler özlərinə. Bəs sizi necə, ay iki ayaqlılar, fərərlər, qaçanlar sinfinə bağlamaq olarmı? Sizin ayaqlarınız torpağa dəyir, məməmsə, bax, bu sinəm, bu ürəymən üstündədir torpadı!.."

"Mələnlər! Müstəbidlər!"

Ürəyi az qalırkı atlanıb çıxa sineşindən:

"Mənəmmi sürünen? Mən zəhmiliyəm, güclüyəm, düzümlüyəm, mübarizəm! Mən qoltuqlarda gəzmənəm, ölü can yemənəm, öz ovumu, qidamı özüm qazanaram, diri-diridənmasam - yaşamaram."

Mənim canım, damarılarım görən necə de güclüdü. Siz mənə da yaq nöqtəsi, söykənəcək, el ilisəsi bir yer verin, görüm kim mənə bata bilər, güc gələ bilər?! Burnumun ucunuca yuvama pərcim eləyə biləm, vəssalam, yüz qol tutub, yüz biləkə gəlin, güc verin, ha qaldırın, ha dartin... Kim mən öz yuvamdan qoparıb çıxara bilər?.."

Ihi-iii... Bax, bu da qaratikanlıq. Buralar ki, toyuq-cütəyə, qurd-quşla dolu oları.

Nefəsi qurusa da, maraq onu qabağa dardırı. Aha, bu da kend-keşək, yurd yeri. Boş qalmış evlər səs-səmərsiz elə baxırdılar ki, elə bil qədim əyyamlardan burda bir canlı yaşamayıb.

Hiddətdən içi doğranırdı.

Hara, hansı ellərə getdiniz? Harada it-bat olmusunuz, harada?! Eşitməmisinizmi; qurbətə xan olunur, vətəndə dilən gəz, sürüngelz!..

Gör bir anası necə də hikmətə deyirmiş: "Yurddan çıxsan da, elə dən çıxma..."

Ballı-şirəli otlardan yeyib-tixmiş boz kehər buralarda meydan suları, yalnız yelə verə-verə kişnəyərdi. İndi yeli qalmışdı, yere basdırılan mix əyilib-burulub haçalanmışdı, cildarlanmış kehər qəzəbindən ipi qırıq-qırıq eləyib yoxa çıxmışdı. Yanadıki kalafada sümüsünən qoca qatır isə heç nəyi vecinə almadan gövşəyirdi. Tükünü töke-tökə canı hayin daydı. "Belə otlayan idin, niyə ariq düşdün, ay yaziq?!"

İlan elə bil təzəcə ayılrırdı, yuvalın boğanağından keyişən qulaqları indi səsə gəlirdi.

Yer-yurd od-alovun, gurultunun içində boğulurdu. Nərlitisi dünyani

götürmiş mərmilər elə bil göydən yağır, yerdə çıxırı!..

Bilmək olmur; atan kimdir, vuran kim?

Hara atırlar və niyə atırlar?

Damarından bal dadan qarı dağlar, qarlı dağlar ağızına su alb durmuşdu, qurğun, barit nəfesi bu yerlərin bakır havasını boğazlaşmış, dağ-dərəni məhvərindən çıxarıb baş-başa getirmiş, əhdini kəsmişdi. Bəyaz çöllər bətnində körpəsi boğulmuş ana kimi idi...

Toz-tozanaq içinde itən meşələrin üz-gözünə elə bil kəfən çəkilmişdi...

Gürzə sımsıdı: bir mix bir nali, bir nal bir atı, bir at bir igidi, bir igid bir eli qurtarar, - deyiblər. İndi isə hər şey tərsinə comunità, mix nali, nal atı, at igidi, igid eli qoyub getmişdi... Ay sizin...

Adda-budda kol-kosa ilişib qalmış, giliz havasında boğulub diri-diridə partlamaya düşmüş quş-ordəyin, mal-davarın cəsidi çöllərə səpələnmişdi, iyi-qoxusu dərəni başına götürmüştü.

Nəslən təmizliyi, nizam-tərəzini gözləyən gürzənin canına vicvica düşdü, kirin-kirsavin içində itib-batmış düzələrin ağır havası etini ürpədir, irmənir, damağını qururdurdu.

Sürünüb geldiyi yol-rizin, kol-kosun işnəsi, tikanı canına darişmışdı və elə bil xallı-pullu dərisini, al-quşmaş qabığını dartib əynindən çıxarıb yurdsuz-yuvasız qomyuşdular onu... İl-in-günün belə vədəsi dəri dəyişmək, qabiqdan çıxmək olar mı?

Açılib-dartının süründü...

Qarşidakı çəmənlilikdə bir səs-küy vardi ki, gel görəsən; topınib, dəstələnib yeyib-içirdilər, səsleri də əcaib idi; ne dildə dilleşib mirt vururdular - gürzə yad nəfəsi bu səs-lərdən bir şey andıra bilmedi.

Kabab əcək, şərab içirdilər. Elat quzusundan şısləmiş kababin, torpağın damarından sorulmuş şərabın tamı gürzəni tamsındırda da, nəfsini içinə qisib nifrətə baxdı. Birisi yekəper, uzundraz ayaqlarını kolluğa uzadıb heç nəyi vecinə almadan, hayıl-mayıł dürtüsdürdü.

Sən bunları tamah dişinə bax!.. Bir versən, bir də istər, hələm de-sən, yatmağa yer de istər?!

Al, bu da sizin zəhər payınız; himm!..

Gicgahalarını sıxış çıvrıldı, beyinində şimşək çaxdı, od közərdi; yumşaldı, boşaldı, yüngülləşdi, elə bil döyüsinin ağır yükünü boşaldı.

Torpağın mayasından, suyun dan, ot-əncərindən, daş-qumundan yiğib sorduğu zəherin elatı qan-qada calayan düşmənə qaytarırdı, yağı düşmənə... Hər şey birənən içindəcə baş verdi. Kimse o yekəper qıçlarını yiğib böyürdü, mələdi, hündü, bir soyuq el qoxunun, vahimənin gücüyle qurugündən dərətib ilanı öz canından qopardı və... qalıdırıb fırlatdı, fırladıb aşağıya, şaxşəvelliye tullamağa macal tapa bildi. Kol-kosun içine düşən ilan çıvrılıb qıslı, qırvılıb yiğildi, yasti başını yere siyagın özünə gəlməyə, dumansı hissərən qurultmağa çalışdı. Ona elə gəldi ki, zəher dişini, ağızının tamını o cəsədin üstündəcə qoyub gəlmışdı. "...Əti-qanı ne yaman zəhərdir bunun, zəher tulugu köpək oğlunun..."

Yuxarıda - çəmənlilikdə ilan çalanın ah-naləsi, mələrtisi düzü-dünyanı bürümüşdü. Aci zəher deyəsən, indi-indi öz işini gördü: isidə-isidə, soyuda-soyuda, simləyə-simləyə üzü yuxarı yeriyirdi.

"Yeri mənim zəherim, - ilan hıq-qıldı, - yeri, bu qansızın gözüne, qulağına, beyninə, diliñə yeri..."

Yad dildə hədayan danışan, qarşıyıb şivən qoparan o aciz və peş-

man məxlüqun dili yavaş-yavaş quruyurdu və bəlkə də gecikmiş vəsiyətini eləyir, son təessüfunu yaşayırıdu bu bədəğur canlı!..

Qalibiyətinə dadmış, dişinin di-bindən çıxanı düşmənin qanına calamış yurd gürzəsi zəherinin gücünü görüb qüdrətindən qımıṣdı, içində rahatlıq, yumşaqlıq duydu.

Aşağıya yellənib özünü şax-şəvəlliye pərcim elədi; durmaq vaxtı deyildi, yuxarıdan onun qarasına atıldı, gülələr hiddətən aksıar, başının üstündəki yarpaqları, şəvəlliyi qarsıb ötüşür, sonradan lakaflarda ilisib sönürdülər.

"Bu ne qandır, nə tamdır belə bunlarda?! - ilan içini çekib aşağılıra səründü. - Nəfəsləri kəsildincə di-dişlər, bölülər və... ölürlər... Vəsalam..."

Harada insan var, orada fəlakətdir, məhəribədir, yanğınlara baş alıb gedir, zələzələ yurdları diri-diridə uduş aparır. Ancaq yox... yox! Kim nə deyir-desin, insansız, hənərinsiz, nəfəsiz yurd kime lazımdır?! İnsanın ayağı dəyməyən, nəfəsi toxunmayan torpaq canı olmayan varlıq kimdir... Sahibsz məməkətlərdə it-lər ulaşır, donuzlar otlayır və budey, sənən kimi ilanlar məlaşir...

İnsansız yurd yeri qəbrisiz meyit kimidir, urvata, imana-dine gəlməz, xeyrə calanmaz. İnsani olmayan döyüsinin sonudur demək!..

Ey, eheyyy, heyy! Kim var orda? Hanı bu yurdun yiyesi? Bu yurdun yiyesi varmı?!

Sürünüb-dartının teləm-tələsik təpənin qılıcına qalxdı. Aman Allah, bu ki, xırman yeri, yeri, çal-çağırlı, toy-büsətli, elin-obanın yiğnaq yeri olan xırman. İlan qıslı: "Buğdan, arpadan əlim üzüldü, ümidi, sənə qaldı, ay dari xırmanı..."

Gürzə hiss edirdi ki, içində ağla-yı-sızlamaq, ağrısını-acısını bu torpağa boşaltmaq istəyi cövlən edir.

Hikkəsindən az qalrırdı, ortasında cırılsın. Bir kimse yoxmu dərdini desin? Yığılıb-açıldı, boynunu qaldırdı, üzünü göyə tutub əməlli-başlı nərildədi:

- Ehey haradasan, ey ulu Tanrı? Haradan durub hara baxırsan? Ne-cə dözə bilirsən bu haqşızlığı?! Ne-cə göz yumursan bu felakətə?! Bu ikiayaqlıları nedən yaradıb xəlq elədin?! Savaş-fəlakət üçünmə, şərbət əvəzinə qan töküüb qan içmək üçünmə? Eşidirsə